

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

Mål nr

meddelat i Stockholm den 26 oktober 2016

Ö 2510-15

KLAGANDE

Skatteverket

171 94 Solna

Ombud: Verksjuristen CL

Rättsavdelningen

171 94 Solna

MOTPART

JA

SAKEN

Utmätning

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Västra Sveriges beslut 2015-04-21 i mål ÖÄ 1200-15

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen avslår överklagandet.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Skatteverket har yrkat att Högsta domstolen ska fastställa tingsrättens beslut om utmätning.

JA har motsatt sig att hovrättens beslut ändras.

SKÄL

Bakgrund

1. JA beviljades skuldsanering genom beslut av Kronofogdemyndigheten den 29 april 2010.
2. Sedan flera borgenärer hade ansökt om omprövning beslutade Kronofogdemyndigheten den 3 april 2014 att upphäva beslutet om skuldsanering. JA överklagade beslutet. Tingsrätten avslog överklagandet och hovrätten meddelade inte prövningstillstånd. Högsta domstolen beslutade den 19 januari 2015 att inte meddela prövningstillstånd.
3. Den 16 september 2014, dvs. innan beslutet att upphäva skuldsaneringen hade fått laga kraft, beslutade Kronofogdemyndigheten om utmätning i JAs ersättning från Försäkringskassan. Utmätningen avsåg dels skulder till staten för underhållsstöd och studiemedelsavgift, dels en skuld till en enskild borgenär. Med undantag för studiemedelsavgiften omfattades skulderna av skuldsaneringen. Utmätningen skedde på grund av de ursprungliga exekutionstitlarna.
4. JA överklagade utmättningsbeslutet. Han anförde att det förelåg hinder mot utmätning då beslutet att upphäva skuldsaneringen ännu inte hade fått laga kraft. Vidare gjorde han gällande att han hade kostnader för tandvård som

borde medföra att det inte fanns något överskott att utmäta. Tingsrätten avslog hans överklagande.

5. Hovrätten har upphävt utmättningsbeslutet. Enligt hovrätten förelåg det vid utmätningstillfället hinder mot verkställighet beträffande skulden till staten avseende underhållsstöd och skulden i enskilt mål, eftersom beslutet att upphäva skuldsaneringen inte hade fått laga kraft. Beträffande utmätningen i övrigt ansåg hovrätten att JA skulle förbehållas ytterligare belopp avseende tandvårdskostnad och att det därför saknades utrymme för utmätning.

6. Hovrättens beslut har överklagats endast av Skatteverket, varför Högsta domstolens prövning avser enbart utmätningen för statens fordringar.

Frågan i Högsta domstolen

7. Huvudfrågan är om ett beslut att upphäva en skuldsanering måste få laga kraft innan en borgenär, vars fordran omfattats av skuldsaneringen, kan få utmätning enligt den ursprungliga exekutionstiteln.

Beslut om skuldsanering ersätter ursprunglig exekutionstitel

8. En skuldsanering innebär att gäldenären befrias från ansvar för betalning av de skulder som omfattas av skuldsaneringen i den utsträckning som dessa sätts ned (se 23 § första stycket skuldsaneringslagen, 2006:548). Betalningsplanen som fastställs visar när och hur kvarstående belopp av varje borgenärs fordran ska betalas (se 9 § första stycket 4).

9. Ett beslut om skuldsanering innebär således att fordringsförhållandet mellan borgenären och gäldenären förändras, men det upphör inte. Borgenären har fortsättningsvis rätt att få betalt för sin fordran endast med den del av fordringsbeloppet som ska betalas av gäldenären enligt betalningsplanen. (Se prop. 1993/94:123 s. 105.) Följden är att borgenärens ursprungliga exekutions-

titel inte längre kan göras gällande mot gäldenären som grund för verkställighet enligt utsökningsbalken. Beslutet om skuldsanering med betalningsplan utgör däremot i sig en omedelbart verkställbar exekutionstitel (se 37 § skuldsaneringslagen samt 3 kap. 1 § första stycket 6, 9 § och 20 § första stycket utsökningsbalken). Borgenärens ursprungliga exekutionstitel ersätts alltså av beslutet om skuldsanering.

Verkan av att en skuldsanering upphävs

10. Om skuldsaneringen upphävs till följd av en borgenärs ansökan om omprövning, kan betalningsplanen inte längre verkställas. Detta framgår av 3 kap. 22 § första stycket utsökningsbalken som anger att sökt verkställighet omedelbart ska inställas om en exekutionstitel upphävs. Kronofogdemyndigheten ska inte avvakta att det avgörande varigenom exekutionstiteln har blivit upphävd vinner laga kraft (se Gösta Walin m.fl., Utsökningsbalken, En kommentar, 1 november 2013, Zeteo, kommentaren till 3 kap. 22 §).

11. Att skuldsaneringen upphävs efter omprövning innebär att fordringsförhållandet mellan borgenären och gäldenären återgår till det som var före skuldsaneringen, med undantag för vad som kan ha betalats (se a. prop. s. 106 och 233). En borgenär, vars fordran omfattats av skuldsaneringen, kan således åter ansöka om verkställighet under återopande av sin ursprungliga exekutionstitel, när beslutet att upphäva skuldsaneringen har blivit gällande.

När blir beslut om upphävande av skuldsanering gällande?

12. För att utmätning för de ursprungliga skulderna ska kunna ske trots att beslutet om upphävande av skuldsaneringen inte har fått laga kraft krävs att rättsverkningarna av ett sådant beslut inträder genast. I skuldsaneringslagen saknas bestämmelser som anger när ett beslut om upphävande blir gällande. Frågan har inte berörts i förarbetena till den äldre skuldsaneringslagen

(1994:334) eller till den nuvarande skuldsaneringslagen (prop. 1993/94:123 och prop. 2005/06:124). I rättslitteraturen har emellertid uttalats att ett upphävande av ett beslut om skuldsanering innebär att alla de rättsverkningar som är förenade med en skuldsanering upphör från och med den dag lagakraftvunnet beslut om upphävande föreligger (se Trygve Hellners och Mikael Mellqvist, Skuldsaneringslagen, En kommentar till 2006 års lag, 1 mars 2013, Zeteo, kommentaren till 24 § under Vissa verkningar av ett omprövningsbeslut – Tredje stycket).

13. Den 1 november 2016 träder en ny lagstiftning rörande skuldsanering i kraft (skuldsaneringslagen, 2016:675, och lagen, 2016:676, om skuldsanering för företagare). Inte heller i dessa lagar eller i förarbetena behandlas frågan huruvida ett beslut om upphörande av skuldsanering gäller oberoende av om det har fått laga kraft (prop. 2015/16:125).

14. Omprövningsärenden handläggs enligt 24 § skuldsaneringslagen av Kronofogdemyndigheten som första instans. Förvaltningslagen (1986:223) gäller vid myndighetens handläggning av ärenden enligt skuldsaneringslagen (se prop. 2005/06:124 s. 35 och 84). I förvaltningslagen finns det inte någon reglering om när beslut i allmänhet blir gällande. Rättsläget anses inte helt klart i de fall det saknas uttryckliga bestämmelser i specialförfattningar. I rättslitteraturen har det uttryckts delade meningar om vad som är eller bör vara huvudregel: att beslut gäller omedelbart eller först sedan de har fått laga kraft. Frågan har också varit föremål för utredning. (Se t.ex. Trygve Hellners och Bo Malmqvist, Förvaltningslagen med kommentarer, 31 maj 2010, Zeteo, kommentaren till 29 § under Paragrafens bakgrund, med där gjorda hänvisningar, Hans Ragnemalm, Förvaltningsprocessrättens grunder, 10 uppl. 2014, s. 140 f., Håkan Strömberg och Bengt Lundell, Allmän förvaltningsrätt, 25 uppl. 2011, s. 135 f., och SOU 2010:29, s. 533 ff. med där gjorda hänvisningar.)

15. För handläggningen vid tingsrätt av ett överklagat beslut om upphävande av skuldsanering gäller, om inte annat följer av skuldsaneringslagen, lagen (1996:242) om domstolsärenden (se 29 § första stycket skuldsaneringslagen). I 31 § lagen om domstolsärenden anges att i fråga om omedelbar verkställbarhet tillämpas 17 kap. 14 § rättegångsbalken. Härav följer att domstolens avgörande av saken inte blir gällande förrän det har fått laga kraft. Domstolen kan emellertid, när det finns skäl för det, besluta att avgörandet får tillämpas omedelbart.

Hinder för verkställighet har förelegat med avseende på skulden för underhållsstöd

16. Ett beslut om upphävande av en skuldsanering får rättsverkningar av betungande slag för gäldenären genom att de tidigare exekutionstitlarna åter blir gällande. För att dessa rättsverkningar ska inträda innan upphävandebeslutet har prövats slutligt måste det krävas att det framgår av lagen. När det gäller beslutet om skuldsanering finns det som framgått en uttrycklig bestämmelse om omedelbar verkställighet i 37 § skuldsaneringslagen. Någon motsvarande bestämmelse finns inte för upphävandebeslut. Särskilt mot denna bakgrund kan det inte anses att det finns lagligt stöd för bedömningen att beslut om upphävande gäller omedelbart. Tilläggas kan att den slutsatsen inte förändras av att beslut om skuldsanering får verkställas först när de har fått laga kraft enligt den lagstiftning som träder i kraft den 1 november 2016 (44 § skuldsaneringslagen, 2016:675, och 46 § lagen, 2016:676, om skuldsanering för företagare).

17. Då utmättningsbeslutet meddelades hade beslutet att upphäva skuldsaneringen ännu inte fått laga kraft. Den ursprungliga exekutionstiteln kunde därför inte ligga till grund för verkställighet av skulden avseende underhållsstöd. Det fanns då inte lagliga förutsättningar för utmätning. Som hovrätten funnit saknar det i målet betydelse att beslutet om upphävande av skuldsane-

ringen sedermera fick laga kraft. Hovrättens beslut i denna del ska således inte ändras.

Utmätning för studiemedelsavgiften

18. När det gäller beslutet om utmätning med avseende på statens fordran för studiemedelsavgift gör Högsta domstolen ingen annan bedömning än den hovrätten har gjort.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Gudmund Toijer, Ella Nyström (referent), Kerstin Calissendorff, Stefan Johansson och Mari Heidenborg
Föredragande justitiesekreterare: Christina Berg